

Program działania Muzeum Pamięci Sybiru na okres: wrzesień 2026 – wrzesień 2031

I. Ogólna charakterystyka instytucji.

Przedmiotem działania Muzeum Pamięci Sybiru jest gromadzenie, ochrona i udostępnianie zbiorów dokumentujących losy obywateli polskich zesłanych i deportowanych na Sybir oraz osadnictwa Polaków w Rosji i Związku Sowieckim, a także prowadzenie badań naukowych i upowszechnianie wiedzy związanej z tematyką zesłań, deportacji i losów Polaków na Sybirze oraz na dawnych ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej. Ponadto Muzeum Pamięci Sybiru w nowej kadencji, jako instytucja o już ugruntowanej renomie krajowej i europejskiej, poszerzy swoją działalność o badanie i popularyzację wiedzy o wszystkich deportacjach sowieckich, jak i innych tego typu działaniach przeprowadzanych na świecie, w różnych okresach historycznych.

Muzeum Pamięci Sybiru, jako instytucja muzealna, prowadzi działalność merytoryczną na podstawie corocznych planów. W kolejnych latach wśród nich priorytetową kwestią będzie pełne wykorzystanie potencjału naukowego oraz wystawienniczo-edukacyjnego siedziby Muzeum. W ramach podejmowanych działań przygotowywane będą wystawy czasowe, poszerzana będzie oferta edukacyjna, jak i kontynuowane będą, podobnie jak w poprzednich latach, cyklicznie organizowane wydarzenia takie jak: Światło Pamięci, Bieg Pamięci Sybiru, Międzynarodowy Peleton Pamięci Ofiar Sowieckiej Agresji. Pracownicy uczestniczyć będą w uroczystościach upamiętniających rocznice deportowań i kontynuować będą działania integrujące wielopokoleniowe środowisko Sybiraków w kraju i zagranicą. Przedstawiony program to konsekwentna kontynuacja *Programu działania Muzeum Pamięci Sybiru* realizowanego w latach 2017-2021 i 2021-2026.

II. Plany na okres: wrzesień 2026-wrzesień 2031:

- Organizacja i dbanie o prawidłowy przebieg procesu zwiedzania wystawy stałej.
- Realizacja wystaw czasowych.
- Prowadzenie działalności edukacyjno-kulturalnej.
- Poszerzanie kolekcji muzealiów dotyczącej tematyki syberyjskiej i sybirackiej oraz dawnych ziem wschodnich Rzeczypospolitej.
- Konserwacja i zabezpieczanie zbiorów, z wykorzystaniem pracowni konserwatorskich.
- Prowadzenie wielokierunkowych badań dotyczących losów Polaków na Sybirze oraz powojennych losów deportowanych i ich potomków. Dokumentowanie historii dawnych ziem wschodnich II Rzeczypospolitej.
- Badanie i popularyzowanie wiedzy o sowieckich akcjach deportacyjnych oraz innych tego typu działaniach podejmowanych na przestrzeni dziejów przez inne państwa.
- Prowadzenie dialogu z innymi instytucjami muzealnymi i naukowymi upamiętniającymi zbrodnicze działania systemów totalitarnych.

- Podtrzymywanie więzi z Sybirakami i ich rodzinami w Polsce oraz poza granicami.
- Stała współpraca ze stowarzyszeniami zajmującymi się upamiętnieniem historii polskich zesłań i ofiar systemu stalinowskiego w kraju i zagranicą.
- Wzmacnianie zespołu Muzeum w ramach poszczególnych działów i sukcesywne podnoszenie kompetencji merytorycznych pracowników.
- Podjęcie działań mających na celu wpisanie Muzeum do Państwowego Rejestru Muzeów.
- Popularyzacja działalności Muzeum w przestrzeni publicznej. Dalsze budowanie marki Muzeum Pamięci Sybiru jako najważniejszej inicjatywy kulturalnej miasta Białystok w kraju i zagranicą.
- Pozyskiwanie środków pozabudżetowych, w tym wsparcia sponsorskiego.
- Realizacja wniosków opisanych w *Strategii rozwoju Muzeum Pamięci Sybiru na lata 2023-2029 plus*.

III. Działalność statutowa - program do realizacji na okres: wrzesień 2026 -wrzesień 2031

1. Działalność wystawiennicza Muzeum Pamięci Sybiru

Wystawa stała Muzeum Pamięci Sybiru prowadzi zwiedzających poprzez historyczne ziemie kresowe, bezmiar tajgi i kazachskich stepów oraz opisuje drogi powrotu do powojennej Polski. Poprzez wystawę prowadzą nas wspomnienia zesłańców jak również niezliczone historie zamknięte w wyjątkowych przedmiotach należących do deportowanych. O znaczeniu i sile przekazu wystawy świadczą liczne nagrody i wyróżnienia zdobywane w poprzednich latach przez Muzeum Pamięci Sybiru, m. in.: Żiva (2025) – Specjalne Wyróżnienie za Kreatywność, Barcelona (2025) – The Best in Heritage, Nagroda Specjalna w ramach Luigi Micheletti Award (2024), Nagroda Specjalna Europejskiej Akademii Muzealnej (2024), Sybilla – wyróżnienie za Wystawę stałą (2021). Jednak najważniejszym wyróżnieniem jakie zdobyło Muzeum Pamięci Sybiru była Nagroda Muzealna Rady Europy 2024 przyznana przez Komisję Kultury Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy.

Celem podejmowanych w latach 2026-2031 działań w odniesieniu do wystawy stałej Muzeum Pamięci Sybiru będzie dalsze utrzymanie jej jako wizytówki Muzeum, w dobrym stanie technicznym z zachowaniem funkcjonalności elementów multimedialnych. Wystawę będzie można zwiedzić indywidualnie, z przewodnikiem oraz z audio przewodnikiem. Czas zwiedzania indywidualnego (samodzielnego) przewidziany jest na około dwie godziny. W ofercie Muzeum widnieje zwiedzanie z przewodnikiem muzealnym (pracownikiem Muzeum Pamięci Sybiru) lub z osobami stale współpracującymi z Muzeum w charakterze przewodnika. Zakładamy, iż w dalszym ciągu, najbardziej popularną formą będzie zwiedzanie wystawy z audio przewodnikiem ze względu na fakt, iż jest on przygotowany w dwunastu wersjach językowych, a także w dużej części oparty jest na relacjach samych deportowanych opisujących swój pobyt na Syberii czy w Kazachstanie. Unikatowy w swojej formie przekaz, oparty na autentycznych relacjach, pozwoli zwiedzającemu w pełni zapoznać się z traumą syberyjskiego zesłania.

Obok trzech podstawowych form zwiedzania, zwiedzający będą mieli również dodatkowe (specjalistyczne) ścieżki tematyczne, dostosowane do potrzeb dzieci, dorosłych czy całych rodzin. Będą one poświęcone wybranym zagadnieniom i z założenia skierowane będą do osób chcących ponownie odwiedzić Muzeum. Przygotowane będą głównie z okazji rocznic.

Ważną cechą wystawy stałej będzie utrzymanie jej pełnej dostępności dla osób niepełnosprawnych. Zwiedzający z niepełnosprawnościami mają do dyspozycji dodatkowe miejsca parkingowe. Zarówno wejścia do budynku, jak i na wystawę zostały dostosowane do ich potrzeb. Na wyposażeniu Muzeum znajdują się windy uwzględniające potrzeby osób z niepełnosprawnościami. Istnieje możliwość wypożyczenia sprzętu (balkoników oraz wózków), jak również zwiedzanie wystawy z psem asystującym. Wysokie standardy obsługi osób niepełnosprawnych utrzymane będą w okresie 2026-2031 poprzez bieżące szkolenia pracowników zajmujących się kontaktem z klientem, a także monitorowanie najnowszych rozwiązań związanych z dostępnością celem ich wdrażania.

Z uwagi na coraz liczniejsze grono gości z zagranicy poszerzane będą kompetencje językowe pracowników Muzeum oprowadzających po wystawie stałej. Ponadto kontynuowana będzie współpraca ze środowiskiem przewodników turystycznych z zamiarem pozyskiwania grup chętnych do zwiedzania wystawy stałej, a także zewnętrznych przewodników po wystawie stałej z certyfikatem Muzeum Pamięci Sybiru.

W latach 2026-2031 planowane jest przygotowanie jednej wystawy czasowej rocznie m. in.:

- Wystawa czasowa *Polscy uchodźcy w Iranie w czasie II wojny światowej* (IV kwartał 2026 roku). Wystawa fotografii z atelier fotograficznego w Isfahanie przedstawiających deportowanych Polaków ewakuowanych ze Związku Sowieckiego do Iranu. W 1942 roku prawie 120 tys. polskich deportowanych i łagierników zostało ewakuowanych z ZSRS do Iranu. Wojskowi zostali oddzieleni od cywilów. Wiele dzieci trafiło do Isfahanu. Miejscowy fotograf, Abolqasem Jala, wykonał im setki fotografii, które nigdy nie były pokazywane w Polsce. Dzięki planowanej wystawie będzie można je zobaczyć po raz pierwszy.
- Wystawa czasowa *Polscy Sybiracy w Wielkiej Brytanii* (2027 rok). W czasie i po zakończeniu II wojny światowej wielu polskich Sybiraków znalazło swoje miejsce w Wielkiej Brytanii. Stworzyli tam do dzisiaj funkcjonujące środowiska polonijne, dbające o utrzymanie polskiej kultury i pamięci o sybirackiej historii. Środowiska te były przez lata dokumentowane przez miejscowych artystów filmowców i fotografików, zarówno polskich, jak i brytyjskich. Jednym z takich artystów jest fotografik Tim Smith. Na wystawie znajdą się jego fotografie wykonywane w środowiskach sybirackich w Wielkiej Brytanii przez kilkadziesiąt lat, wzbogacone o materiały filmowe innych artystów oraz archiwalia i pamiątki przechowywane przez polskich Sybiraków żyjących na wyspach brytyjskich.
- Wystawa czasowa *Dzieciństwo deportowane* (2028 rok). Ekspozycja będzie poświęcona losom małych Sybiraków – polskich dzieci, które doświadczyły deportacji do Związku Sowieckiego i zostały stamtąd ewakuowane wraz z Armią Andersa.

Zaprezentowane będą eksponaty i relacje Sybiraków oraz ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem najmłodszych pokoleń ich potomków przez pryzmat transmisji pamięci między pokoleniami i traumy trans-generacyjnej.

- Wystawa czasowa *Pamięć głodu* (2029 rok). Idea ukazania, jak doświadczenie głodu pozostaje w pamięci na całe życie. Podstawą narracji będą relacje świadków historii oraz autentyczne przedmioty przekazane do zbiorów Muzeum, takie jak łyżki, menażki czy kubki. Eksponaty te, zestawione ze wspomnieniami o zdobywaniu pożywienia, racjonowaniu żywności i codziennych strategiach przetrwania, pozwolą przybliżyć zwiedzającym realia życia na zesłaniu. Wystawa pokaże również, że doświadczenie głodu nie kończyło się wraz z powrotem do ojczyzny. Wspomnienia Sybiraków dotyczące gromadzenia zapasów, szczególnego szacunku do jedzenia czy lęku przed jego brakiem ukażą, jak głęboko głód zapisał się w pamięci i codziennych nawykach ocalałych.
- Wystawa czasowa *Pamięć. Ocalone historie* (2030 rok). Wystawa poświęcona będzie sposobom zachowywania, przekazywania i przeżywania pamięci o doświadczeniu zesłania, deportacji i przymusowych migracji. Punktem wyjścia staną się rodzinne fotografie, listy, pamiętniki, nagrane wspomnienia oraz przedmioty przechowywane przez kolejne pokolenia. Ekspozycja pokaże, jak indywidualne historie stają się częścią pamięci rodzinnej i zbiorowej oraz w jaki sposób doświadczenie Sybiru pozostaje obecne w życiu dzieci, wnuków i prawnuków zesłańców. Wystawa skłoni zwiedzających do refleksji nad rolą pamięci w budowaniu tożsamości oraz nad odpowiedzialnością za przekazywanie historii kolejnym pokoleniom rodzin Sybiraków rozproszonych po całym świecie.
- Wystawa czasowa *Exodus* (2031 rok). Ekspozycja będzie opowiadała o dramatycznej drodze tysięcy zesłańców – żołnierzy, kobiet i dzieci – którzy po układzie Sikorski-Majski w 1941 r. odzyskali nadzieję na opuszczenie „niehumanitarnej ziemi” i w latach 1942–1943 wydostali się przez Azję Środkową do Iranu, a następnie na Bliski Wschód. Ekspozycja będzie rodzajem doświadczenia immersyjnego, nawiązując do emocjonalnego języka wystawy stałej muzeum. *Exodus* podkreśli też uniwersalny wymiar doświadczenia uchodźstwa, przymusowej migracji i walki o godność.

Muzeum Pamięci Sybiru aktywnie rozwija współpracę z zagranicznymi instytucjami muzealnymi i kulturalnymi poprzez wymianę wystaw czasowych. Przygotowane przez muzeum ekspozycje są prezentowane w ośrodkach partnerskich poza granicami Polski. W ramach tej współpracy Muzeum Pamięci Sybiru zaprasza również do swojej siedziby wystawy czasowe przygotowane przez zagraniczne instytucje, umożliwiając publiczności poznanie różnych perspektyw historycznych i kulturowych.

Wystawy Muzeum Pamięci Sybiru planowane są m.in. w następujących instytucjach:

- The Moto Moto Museum in Mbala, ZAMBIA
- Muzeum Kolejnictwa, UGANDA
- Cape Town Holocaust & Genocide Centre SOUTH AFRICA
- Museo Casa de la Memoria w Medellin KOLUMBIA

- Narodowe Muzeum Republiki Kazachstan w Astanie
- Południowoafrykańskie Narodowe Muzeum Historii Wojskowości, RPA
- Muzeum Pamięci i Praw Człowieka, CHILE

2. Działalność edukacyjna/upowszechniania kultury/ pozostała działalność.

Muzeum Pamięci Sybiru jako obecnie najnowocześniejsza we wschodniej Polsce instytucja muzealna realizuje zadania edukacyjne poprzez otwarcie się na odbiorców zróżnicowanych wiekowo. Towarzyszącą wystawie stałej oferta edukacyjna jest permanentnie rozbudowywana. Warto również nadmienić, iż do każdej wystawy czasowej będą przygotowywane działania edukacyjne. Prowadzone przez zespół muzealny warsztaty pozwolą uczestnikom zajęć nie tylko posiąść wiedzę związaną bezpośrednio z tematyką wystaw, ale także poszerzyć ją o ciekawe treści dodatkowe. Odwiedzający Muzeum będą mogli uczestniczyć w wielu aktywnościach edukacyjnych, w ramach których będą mogli posługiwać się nowoczesnymi technologiami (m. in. wirtualny spacer po syberyjskiej tajdze dzięki goglom VR). Zwiedzanie z przewodnikiem multimedialnym wraz ze specjalnie w tym celu przygotowanym tabletem stanowi dodatkową atrakcję, podczas której część eksponatów „ożyje”.

Wprowadzony program edukacyjny będzie stanowić kompleksową ofertę dla wielu grup docelowych, zainteresowanych wizytą w Muzeum. Główną grupę odbiorców będą stanowić dzieci i młodzież. Całorocznie będą prowadzone dla nich warsztaty i ścieżki tematyczne, realizowane zarówno dla grup zorganizowanych (szkoły, półkolonie, grupy z biur podróży itp.) jak też warsztaty rodzinne dla indywidualnych rodzin z dziećmi. Zajęcia edukacyjne dla grup szkolnych i pozaszkolnych opierać się będą na metodzie nauki poprzez działanie i doświadczenie. Uczestnicy odkryją historię Sybiru za pośrednictwem wystawy, w formie dostosowanej do możliwości przyswajania wiedzy przez uczniów. Tematy zajęć dostosowane będą do etapu edukacyjnego (osobno klasy I-III i IV-VIII szkół podstawowych oraz szkoły ponadpodstawowe). W ramach oferty wyróżnimy następujące rodzaje zajęć:

- Zajęcia stacjonarne w siedzibie Muzeum: warsztaty i ścieżki tematyczne;
- Spotkania z Sybirakami – świadkami historii, i ich rodzinami.
- Zajęcia wyjazdowe i warsztaty online z oferty podstawowej w szkołach i innych placówkach oświatowych.

W cyklu spotkań edukacyjnych skierowanych do rodzin, odbywających się w wakacje oraz ferie zimowe, każde ze spotkań przyjmie formę warsztatową dopasowaną do zróżnicowanych wiekowo odbiorców i dotyczyć będzie kultury i obyczajów danego kraju, do którego trafili Sybiracy, również po opuszczeniu Związku Sowieckiego. Część spotkań zostanie przygotowana we współpracy z instytucjami opiekującymi się pamięcią o Sybirakach za granicą.

Kolejną grupą docelową są osoby dorosłe i seniorzy. Zajęcia dedykowane dla dorosłych, indywidualnych uczestników, w tym seniorów, osób z różnymi

niepełnosprawnościami to głównie spotkania autorskie z podróżnikami, muzykami, pisarzami, filmowcami itp. osobami, których współczesne działania koncentrują się wokół Syberii i Kazachstanu a także miejsc, do których Sybiracy trafili po wojnie. Planowana jest organizacja m.in. spotkań autorskich, tematycznych ścieżek zwiedzania i warsztatów.

Ważnym elementem programu edukacyjnego wciąż pozostanie Akademia Muzeum, w którym naprzemiennie szkolimy przewodników do oprowadzania po wystawie Muzeum Pamięci Sybiru oraz nauczycieli do korzystania z naszej oferty edukacyjnej.

W ramach działań edukacyjnych kontynuowany będzie cykl „Eksponat miesiąca”, który pozwoli na rozwijanie sieci kontaktów z darczyńcami i ich rodzinami, którzy stają się głównymi protagonistami cyklu. Podczas części odsłon cyklu odbywać się będą spotkania darczyńców z młodzieżą szkolną celem przybliżenia im historii rodzinnej i losów Sybiraków. Pozwala to na promowanie idei przekazywania zbiorów do Muzeum oraz nawiązywanie kontaktów międzypokoleniowych.

W ramach działalności edukacyjno-kulturalnej kontynuowane będą cykliczne wielkoskalowe projekty kulturalne, które w ciągu ostatnich lat stały się markowymi przedsięwzięciami Muzeum Pamięci Sybiru, takie jak Bieg Pamięci Sybiru czy Międzynarodowy Peleton Pamięci Ofiar Sowieckiej Agresji. W przypadku Biegu Pamięci Sybiru na jego 10. edycję (w lutym 2028 r.) rozważane jest pozyskanie kolejnego muzeum jako partnera w organizacji biegu w dużym mieście wojewódzkim, gdzie jest liczna społeczność sybiracka (np. Gdańsk, Lublin). Duży potencjał rozwojowy ma też wirtualna odsłona Biegu, która umożliwia dotarcie do środowisk polonijnych na świecie i utrzymanie z nimi kontaktu. Jest to najlepsza metoda promocji miasta Białegostoku, jak i samego Muzeum. W przypadku drugiego cyklicznego wydarzenia kulturalnego Międzynarodowego Peletonu Pamięci Ofiar Sowieckiej Agresji, planowane jest zacieśnienie współpracy z dotychczasowymi partnerami by zwiększyć liczbę uczestników oraz rozpoznawalność wydarzenia w Litwie, Łotwie i Mołdawii. Ponadto, planowane jest pozyskanie partnerów z Finlandii, Estonii i Ukrainy celem organizacji wydarzenia w tych krajach lub udziału ich przedstawicieli w centralnej edycji Peletonu w Białymstoku.

Muzeum Pamięci Sybiru zaangażowało się w przygotowanie i konsultowanie realizowanego przez Miasto Białystok *Programu Edukacji Kulturalnej* i będzie jedną z jednostek kulturalnych Miasta prowadzących działania w ramach tego Programu. Muzeum zaproponowało przeprowadzenie szkolenia i spotkania dla koordynatorów dostępności z miejskich instytucji kultury oraz innych pracowników zajmujących się tym tematem w tych instytucjach, celem wymiany doświadczeń i dobrych praktyk oraz nawiązania komunikacji pomiędzy działającymi w tym zakresie osobami. W zakresie dbania o dobrostan kadr kultury przewidywane są szkolenia wewnętrzne dla pracowników Muzeum. We wskazanych obszarach planujemy zapewnić wsparcie szkoleniowe oraz przestrzeń do dyskusji dla pracowników. W zakresie edukacji ekologicznej prowadzone będą warsztaty i edukacja dla dzieci i dorosłych, skupiające się na tematyce ochrony przyrody, zmian klimatycznych i szczególnej roli Syberii jako jednego z najważniejszych dla kształtowania klimatu obszarów na świecie.

Muzeum Pamięci Sybiru dołączy do sieci „Liberation Routes Europe”, skupiającej muzea i instytucje pamięci o II wojnie światowej, celem uczestnictwa w prowadzonych przez nią projektach kulturalnych i edukacyjnych, dofinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Pozwoli to nie tylko na wymianę doświadczeń, ale też dywersyfikację budżetu Muzeum. W ramach współpracy z Liberation Routes Europe Foundation Muzeum Pamięci Sybiru przystąpiło do realizacji projektu Art of Remembrance, dofinansowanego ze środków UE (program Creative Europe) i prowadzonego w konsorcjum z belgijską firmą projektową TEMPORA oraz trzema innymi zagranicznymi muzeami: Bastogne War Museum w Belgii, Centre La Coupole we Francji i Fundacji Nuto Revelli we Włoszech. Projekt zostanie wkrótce zakończony i cieszył się na tyle dużą popularnością, że zostanie złożony do UE wniosek o dofinansowanie jego drugiej edycji. Muzeum Pamięci Sybiru zostało zaproszone do udziału w kontynuacji programu. Obecnie trwają negocjacje nad podpisaniem porozumienia o członkostwie Muzeum Pamięci Sybiru w sieci Liberation Routes Europe w charakterze pełnoprawnego członka.

3. Działalność naukowa/planowane publikacje

Jednym z głównych celów funkcjonowania Muzeum Pamięci Sybiru w dalszym ciągu będzie prowadzenie działalności naukowej i popularnonaukowej, której podstawowym zakresem chronologicznym będzie okres od XVI wieku do współczesności. W pierwszej kolejności położony zostanie nacisk na czas II wojny światowej. Pilnych badań potrzebuje również okres bezpośrednio poprzedzający lata wojny, jak i czas ponownego wzmacniania się systemu stalinowskiego po jej zakończeniu. W ciągu najbliższych pięciu lat w badaniach zwrócona zostanie także szczególna uwaga na losy ludności polskiej rozsyanej po całym świecie. Ponadto badaniami objęte zostaną wszystkie akcje przesiedlenia ludności na terenie całego Związku Sowieckiego doby czasów dyktatury stalinowskiej, jak i procesy przymusowych przesiedleń na przestrzeni dziejów w różnych rejonach świata.

Zadaniem zespołu tworzącego Muzeum Pamięci Sybiru będzie inicjowanie różnorodnych ogólnopolskich i międzynarodowych przedsięwzięć naukowych, mających na celu ukazanie całego spektrum złożonej tematyki zesłań. Nacisk położony zostanie zwłaszcza na współpracę z wiodącymi instytucjami o najwyższej renomie międzynarodowej. Planowane jest też kontynuowanie i dalszy rozwój międzynarodowych kontaktów i współpracy naukowej, w oparciu o Komisje Historyczne (polsko-kazachstańską, polsko-uzbekistańską i polsko-kirgiską) i inne instytucje (m.in. Narodowe Muzeum Hołodomoru-Ludobójstwa w Kijowie, Muzeum Ofiar Deportacji i Represji Politycznych w Mołdawii, Vabamu Museum of Occupations and Freedom w Tallinnie, Genocide and Resistance Research Centre of Lithuania).

Planowane jest też kontynuowanie działalności wydawniczej, w tym funkcjonujących już serii, takich jak „Małe historie Sybiru” czy „Wspomnienia i relacje”. Planujemy również kontynuowanie wydawania czasopism: „Zesłaniec” (we współpracy ze Związkiem Sybiraków) oraz „Biuletyn Historii Pogranicza” (we współpracy z Polskim Towarzystwem Historycznym). Planowane jest też nawiązanie współpracy z renomowanymi wydawnictwami w celu lepszej dystrybucji publikowanych przez Muzeum opracowań.

W dalszym ciągu rozwijany będzie dwujęzyczny portal historyczny „Świat Sybiru” (www.swiatsybiru.pl). Będzie trwać współpraca z dotychczasowymi autorami z całego świata, w zamierzeniu jest również regularne pozyskiwanie nowych. Planujemy wzmożenie działań promocyjnych mających na celu poszerzenie grona odbiorców na całym świecie. Planowane też jest dalsze pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na rozwój i prowadzenie portalu. Dodatkowo będziemy dbać o funkcjonalność i rozwijanie portali o polskich cmentarzach w Uzbekistanie (www.cmentarzewuzbekistanie.pl), czy z dokumentami pozyskiwanymi z archiwów Azji Centralnej (www.dokumentyzazji.pl).

Projekt dotyczący portalu www.cmentarzewuzbekistanie.pl ma charakter specjalistyczno-badawczy. Rozwijanie go wymaga badań dokumentacyjnych polskich miejsc pochówku z okresu II wojny światowej w Azji Centralnej w: Osz, Szymkent, Mankent, Ałmaty i Merke (miejsca te związane są z działalnością i ewakuacją oddziałów Armii Polskiej w ZSRS w 1942 r.). Niezbędne są kwerendy w archiwach Kazachstanu i Kirgistanu, a także konsultacje z lokalnymi władzami i organizacjami polonijnymi w celu zebrania, opracowania i uporządkowania wiedzy o losach Polaków przebywających na tych terenach. Dzięki temu na stronie opublikowane zostaną spisy pochowanych oraz opisy kontekstów historycznych, co pozwoli zidentyfikować źródła dotyczące lokalizacji cmentarzy i miejsc pamięci.

W ramach realizacji projektu związanego z portalem www.dokumentyzazji.pl odbywać się będzie pozyskiwanie, opracowywanie i udostępnienie nieznanych dokumentów dotyczących losów Polaków w Azji Środkowej – zesłańców, deportowanych, żołnierzy i osadników z archiwów Kazachstanu, Kirgistanu, Uzbekistanu i Tadżykistanu.

Promocja obu portali będzie prowadzona w sposób umożliwiający szerokie dotarcie do środowisk naukowych, edukacyjnych oraz osób zainteresowanych polskim dziedzictwem poza granicami kraju. Jej celem jest upowszechnienie wiedzy o wynikach badań oraz zwrócenie uwagi na znaczenie dokumentowania miejsc związanych z historią Polaków w Azji Środkowej.

4. Gromadzenie/przechowywanie/konserwacja/digitalizacja zbiorów

Jednym z podstawowych zadań Muzeum Pamięci Sybiru jest gromadzenie i opieka nad zbiorami, m.in. poprzez prowadzenie dokumentacji poświadczającej stan posiadania z tytułu zakupu lub darowizny. Główny nacisk działalności Muzeum położony zostanie w dalszym ciągu na gromadzenie zbiorów obejmujących tematykę związaną z wywózkami Polaków na Sybir od końca XVI do XX wieku oraz z życiem na dawnych ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej. Dzięki nowoczesnej infrastrukturze specyfika zabezpieczeń zbiorów wciąż spełniać będzie najwyższe standardy stawiane przed współczesnymi muzeami.

W 2022 r. została wprowadzona *Strategia gromadzenia zbiorów w Muzeum Pamięci Sybiru*. Dokument ten poza opisaniem misji Muzeum, historii i charakterystyki gromadzonych zbiorów oraz zasad ich pozyskiwania określa kierunki rozwoju kolekcji Muzeum. Zgodnie z nimi nadal w sposób szczególny prowadzone będą poszukiwania eksponatów dokumentujących wydarzenia, które w kolekcji Muzeum Pamięci Sybiru są słabo reprezentowane: deportację z czerwca 1940 r., a zwłaszcza wywózkę ludności żydowskiej, losy sybiraków, którzy wstąpili

do Armii Berlinga czy też losy tzw. bieżenców. Będą czynione starania poszukiwania eksponatów związanych z zsyłkami popowstaniowymi i pobylem obywateli polskich w ZSRR w latach 30. XX w. Zbiory muzealne będą również uzupełniane o obiekty korespondujące z planem wystaw czasowych Muzeum oraz wydawnictwami instytucji. Ważnym kierunkiem rozwoju będzie także rozbudowa kolekcji dzieł sztuki o tematyce powstańczej i sybirackiej.

W zbiorach Muzeum znajduje się obecnie ponad 13 tysięcy obiektów, zewidencjonowanych w Księdze Fotografii, Archiwaliów i Realiów. Ponad 9 tysięcy z nich (blisko 70%) zostało przekazane do Muzeum w formie darowizny, pozostałe są efektem prowadzonych przez instytucję zakupów. W najbliższych latach kontynuowane będą dotychczasowe założenia polityki gromadzenia zbiorów. Zintensyfikujemy też współpracę z oddziałami i kołami Związku Sybiraków, które w wielu przypadkach z uwagi na konieczność zamknięcia swojej działalności poszukują miejsca, gdzie mogłyby przekazać swoje archiwa. Szczególny nacisk położymy również na współpracę z drugim i trzecim pokoleniem, zwłaszcza przebywającym poza granicami Polski, w miejscach, gdzie osiedlali się Sybiracy. Kontakt ten, poza pozyskiwaniem nowych obiektów do zbiorów, pozwoli także na rozbudowę tzw. materiałów pomocniczych gromadzonych w muzealnych zasobach (nagrania audio i video, kopie dokumentów, fotografii).

Duży nacisk w Muzeum Pamięci Sybiru nadal będzie kładziony na gromadzenie relacji świadków historii. Wywiady kontynuowane będą zarówno wśród osób deportowanych na Sybir, jak i wśród przedstawicieli kolejnych pokoleń jako grupy obciążonej tragedią wywózek. Warto podkreślić, iż w przypadku wydarzeń nieposiadających wystarczającej ilości dokumentów archiwalnych (co wynika m.in. z wciąż ograniczonego dostępu do archiwów postsowieckich), wywiady stanowią niezwykle istotne uzupełniające źródło. Historia mówiona ukazuje sposób, w jaki minione czasy zostały zapamiętane przez ich uczestników. W zbiorach Muzeum Pamięci Sybiru znajduje się przeszło 350 relacji audio i wideo, a także około 200 wspomnień pisanych. Kolejne wciąż będą pozyskiwane dzięki kontaktowi z rodzinami sybirackimi na całym świecie. Przejmowane będą również kolekcje zgromadzone przez inne instytucje - w przejętym niedawno zbiorze materiałów Fundacji „Kresy-Syberia” znajduje się ponad tysiąc relacji (zbiór jest w trakcie porządkowania). Efekty naszych wysiłków nadal będą sygnalizowane na specjalnym, na bieżąco aktualizowanym portalu internetowym „Relacje z Sybiru”, gdzie prezentujemy świadectwa zebrane w różnych językach – polskim, angielskim, rosyjskim czy hiszpańskim.

Muzeum Pamięci Sybiru będzie kontynuować współpracę z muzeami, instytucjami naukowymi oraz innymi podmiotami w zakresie wypożyczeń muzealiów, udostępniania cyfrowych wizerunków zbiorów, realizacji kwerend oraz działań wystawienniczych, edukacyjnych i wydawniczych. Wszystkie wypożyczenia będą realizowane zgodnie ze standardem SPECTRUM 5.1, z uwzględnieniem warunków przechowywania, ekspozycji i zabezpieczenia obiektów.

Rosnąca rozpoznawalność Muzeum, potwierdzana wysoką frekwencją i otrzymywanymi nagrodami, sprzyja rozwojowi współpracy krajowej i międzynarodowej.

Pracownicy Muzeum będą nadal prowadzić kwerendy oraz udostępniać materiały cyfrowe na potrzeby badań naukowych, publikacji i wystaw.

Ważnym zadaniem będzie modernizacja systemu ewidencji zbiorów poprzez wdrożenie nowego programu, lepiej dostosowanego do specyfiki kolekcji Muzeum. Obecnie analizowane są dostępne rozwiązania informatyczne.

Muzeum będzie kontynuować działania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa i właściwych warunków przechowywania zbiorów, zgodnie z obowiązującymi przepisami i wewnętrznymi procedurami. Obejmą one monitoring warunków klimatycznych i mikrobiologicznych, kontrolę zagrożeń biologicznych, zakup specjalistycznych materiałów archiwizacyjnych oraz szkolenia pracowników z zakresu ochrony i ewakuacji zbiorów.

W ramach działalności pracowni konserwacji prowadzone będą działania z zakresu konserwacji prewencyjnej i częściowej nowo pozyskanych obiektów oraz muzealiów prezentowanych na wystawach. Kontynuowane będą także przeglądy konserwatorskie obiektów znajdujących się na wystawie stałej. Muzeum planuje również rozwijanie współpracy z ośrodkami naukowymi i konserwatorskimi, w tym z Centrum Badań i Konserwacji Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Istotnym elementem zarządzania zbiorami pozostanie ich digitalizacja. Muzeum będzie systematycznie digitalizować nowe nabytki, udostępniać je w katalogu online oraz wykorzystywać do celów naukowych, edukacyjnych i wystawienniczych. Kontynuowane będzie także wykonywanie skanów 3D wybranych muzealiów, które posłużą działaniom popularyzatorskim i promocyjnym oraz będą prezentowane na międzynarodowych platformach cyfrowych.

Katalogi zbiorów będą opracowywane na podstawie katalogu głównego Muzeum Pamięci Sybiru. O umieszczeniu konkretnych obiektów w katalogu zdecyduje ich zgodność z tematem publikacji, jakość, prawa autorskie do poszczególnych obiektów i pokrewne. Tematycznie katalogi będą nawiązywały do losów obywateli polskich zesłanych i deportowanych na Sybir oraz osadnictwa Polaków w Rosji i ZSRS. Plan wydawania katalogów zbiorów będzie korespondował z planem publikacji Muzeum na konkretny rok i będzie uwzględniał możliwości finansowe Muzeum. Planowane jest sfinalizowanie prac związanych z wpisem Muzeum do Państwowego Rejestru Muzeów. Wniosek zostanie uzupełniony o aktualne informacje dotyczące działalności poszczególnych działów, co umożliwi zakończenie procedury rejestracyjnej.

Współpraca z instytucjami/ngo/innymi podmiotami

Najistotniejszym partnerem w działalności Muzeum pozostaną Sybiracy. Muzeum pozostanie organizatorem uroczystości rocznicowych, a także spotkań okolicznościowych dedykowanych środowiskom sybirackim. Kontynuowana będzie dotychczasowa bardzo dobra współpraca z organizacjami sybirackimi. Ponadto zainicjowane zostaną nowatorskie działania na szerszą skalę skierowane do Sybiraków także w wymiarze ponadlokalnym.

Kluczowy moment w zakresie współpracy Muzeum Pamięci Sybiru z Sybirakami będzie stanowiła 100. rocznica powstania Związku Sybiraków.

Międzynarodowy program wsparcia rodzin Sybiraków będzie miał na celu pomoc potomkom Sybiraków rozrzuconych po całym świecie w odnalezieniu historii rodzin i miejsc związanych z zesłaniami. Planowane przedsięwzięcie wynika z licznych pytań i zainteresowania poszukiwaniem losów przodków przez potomków Sybiraków mieszkających w Polsce i poza granicami. Działanie zakłada wykorzystanie współpracy Muzeum z historykami (w tym genealogami) i archiwami (głównie z Azji Środkowej), członkami Komisji Historycznych, a także z instytucjami polonijnymi na całym świecie.

W zakresie wzmacniania i rozbudowywania relacji Muzeum ze środowiskiem Sybiraków planowane jest rozszerzenie akcji „Paczka dla Sybiraka”. W swoim dotychczasowym tradycyjnym wymiarze materialnym i symbolicznym stanowi gest pamięci, solidarności i troski. W kontekście rozszerzenia jej na kraje, w których mieszkają osoby represjonowane przez system sowiecki oraz ich potomkowie (m.in. Kazachstan, Litwa, Łotwa, Estonia, Wielka Brytania, Włochy, Kanada, Australia, Nowa Zelandia), warto odejść od wyłącznie fizycznej formy paczki. Ze względów logistycznych, w przypadku środowisk zamieszkałych poza granicami naszego kraju, akcja zostanie przekształcona w tzw. paczkę relacyjną, czyli gest kontaktu, pamięci i wspólnoty, a nie tylko przesyłkę rzeczową. Planowane jest przygotowanie indywidualnego pakietu wysyłanego drogą mailową, w którym może znaleźć się: nagranie specjalnego przesłania, jubileuszowy podcast czy dostęp do zamkniętego wydarzenia online (np. spotkania rocznicowego czy okolicznościowego). Docelowo międzynarodowa edycja akcji do 2031 roku przekształci się z *Paczki dla Sybiraka* w *Globalną Sieć Pamięci Sybiru*.

W ten sposób Sieć może stać się jednym z najważniejszych międzynarodowych programów dotyczących pamięci deportacji i doświadczenia przymusowych migracji w XX wieku. Muzeum Pamięci Sybiru pełnić będzie wówczas rolę centrum koordynującego światową sieć instytucji, rodzin i społeczności związanych z historią Sybiru – jako nowoczesne centrum dialogu o pamięci, uchodźstwie i prawach człowieka.

IV. Siedziba

Muzeum Pamięci Sybiru ma siedzibę w jednym z przedwojennych magazynów wojskowych, bezpośrednio przylegającym do bocznic kolejowej dawnego Dworca Poleskiego. Oryginalny rosyjski wagon towarowy, będący symbolem tamtych dramatycznych chwil, stoi dziś wewnątrz budynku Muzeum na torach ciągnących się wzdłuż starej bocznic. Pełni rolę bramy, przez którą zwiedzający wchodzi na wystawę.

Baza infrastrukturalna Muzeum obejmuje budynek z salami wystawowymi, pomieszczeniami użytkowymi (sala multimedialna i sale edukacyjne), pracownią konserwatorską o powierzchni 100 m² składającą się z dwóch części: suchej i mokrej, magazynami zbiorów oraz elementami zagospodarowania terenu wokół Muzeum. Budynek

został oddany do użytku w 2020 roku, jakość wykonania oraz funkcjonalność obiektu wciąż zostaną utrzymane na najwyższym poziomie.

Muzeum zamierza nadal wykorzystywać funkcjonalność sali multimedialnej i sal edukacyjnych do działań w zakresie organizacji wydarzeń kulturalnych, czy działalności edukacyjnej, pracowni do konserwacji zbiorów Muzeum i wsparcia działań badawczych czy zagospodarowanego terenu na realizację nowych instalacji artystycznych, czy wydarzeń kulturalnych. Dbając o już posiadaną infrastrukturę, Muzeum będzie sukcesywnie modernizowało poszczególne jej elementy.

Jednym z głównych zadań będzie utrzymanie infrastruktury technicznej i multimedialnej w stopniu umożliwiającym prowadzenie działalności Muzeum. Zgodnie z przekazaną przez Budimex SA dokumentacją powykonawczą i kartami materiałowymi z poszczególnych branż, będą prowadzone prace polegające m.in. na konserwacji posadzek czy przeglądy urządzeń wentylacyjnych, budynku, wind czy systemów (np. sygnalizacji pożaru, kontroli dostępu, zarządzania budynkiem, telewizji dozorowanej, instalacji elektrycznej). Dodatkowo planowane są drobne prace naprawcze wynikające z użytkowania budynku.

V. Organizacja instytucji/Zespół

W Muzeum Pamięci Sybiru planowany jest sukcesywny rozwój kadry ze szczególnym zwróceniem uwagi na podnoszenie merytorycznych kompetencji pracowników. Poszerzanie kwalifikacji kadry Muzeum zostanie osiągnięte poprzez szkolenia i warsztaty z zakresu m.in. muzealnictwa, gromadzenia, konserwacji i opisywania zbiorów, informatyki i grafiki komputerowej czy public relations. Również istotne będą szkolenia tzw. „miękkie”, poruszające takie zagadnienia jak komunikacja, asertywność, radzenie sobie ze stresem czy praca w zespole.

Szczególna uwaga zwrócona zostanie również na zdobywanie stopni naukowych. Celem planowanej polityki kadrowej jest wzmocnienie pozycji Muzeum Pamięci Sybiru w elitarnym gronie polskich i międzynarodowych instytucji muzealnych z najsilniejszym potencjałem naukowym.

Podane rozwiązania mogą stanowić jeden z ważniejszych elementów motywacyjnych Pracowników Muzeum Pamięci Sybiru zaspokajających ich potrzebę rozwoju i podnoszących poczucie własnej wartości. Inwestycja w wiedzę zespołu buduje także lojalność i sprawi, że Pracownicy silniej wiązać swoje cele ze strategią instytucji.

VI. Budżet/Finanse

Podstawowym źródłem finansowania Muzeum Pamięci Sybiru będą środki z budżetu Miasta Białostok. Część kosztów pokrywana będzie również z własnych zasobów uzyskanych ze sprzedaży biletów, wydawnictw, gadżetów, czy wynajmu przestrzeni muzealnej. Zakłada się także pozyskiwanie dodatkowych funduszy na realizowane działania poprzez występowanie o dotację w ramach różnych wniosków grantowych oraz nawiązywanie współpracy z innymi

instytucjami. Prowadzone będą również działania mające na celu pozyskanie środków od sponsorów prywatnych oraz instytucjonalnych.

Oferta współpracy ze sponsorami i pozyskiwania środków zewnętrznych w Muzeum Pamięci Sybiru będzie oparta przede wszystkim na partnerstwie wizerunkowym. We współpracy podkreślimy przede wszystkim to, że sponsor wspiera nie tylko instytucję kultury, ale również projekt o znaczeniu społecznym i międzynarodowym. Szeroka działalność międzynarodowa Muzeum pozwala na nawiązywanie kontaktów z podmiotami gospodarczymi, które chcą być widoczni również poza granicami kraju. Jednocześnie współpraca z firmami lokalnymi pozwoli na budowanie tożsamości regionalnej i pokazanie siły regionu w Polsce i za granicą.

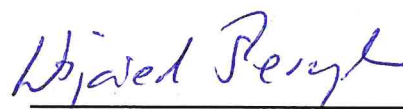
VII. Podsumowanie

W najbliższych pięciu latach Muzeum Pamięci Sybiru będzie konsekwentnie rozwijać swoją rolę jako wiodącego ośrodka pamięci, edukacji i badań nad doświadczeniem deportacji, zesłań i przymusowych migracji. Wykorzystując wyjątkowe dziedzictwo historyczne Białegostoku i regionu, instytucja będzie umacniać swoją pozycję jako jednego z najważniejszych symboli miasta oraz kluczowego miejsca upowszechniania wiedzy o losach polskich Sybiraków w kraju i za granicą. Działalność Muzeum przyczynia się do budowania rozpoznawalnej marki Białegostoku jako miasta świadomego swojej historii, otwartego na dialog oraz aktywnie uczestniczącego w międzynarodowej wymianie kulturalnej i naukowej. Dzięki temu pamięć o Sybirze staje się ważnym elementem współczesnej tożsamości miasta, wzmacniając jego wyjątkową pozycję na mapie Polski i Europy.

Istotnym kierunkiem rozwoju będzie dalsza internacjonalizacja działalności poprzez współpracę z muzeami, ośrodkami naukowymi, organizacjami polonijnymi i instytucjami kultury na różnych kontynentach. Udział w prestiżowych wydarzeniach międzynarodowych, realizacja wspólnych projektów badawczych, wystawienniczych i edukacyjnych oraz rozwijanie sieci partnerstw pozwolą na skuteczniejsze upowszechnianie wiedzy o doświadczeniu Sybiru i budowanie rozpoznawalnej marki Muzeum jako światowego centrum refleksji nad skutkami deportacji i przymusowych przesiedleń. Jednocześnie każda międzynarodowa aktywność instytucji promuje Białystok jako nowoczesny ośrodek kultury i pamięci historycznej, zwiększając jego widoczność w środowiskach muzealnych, akademickich i kulturalnych na całym świecie.

Program działalności obejmować będzie organizację wystaw czasowych, konferencji, debat, projektów artystycznych i działań edukacyjnych odnoszących się zarówno do historii polskich zesłańców, jak i uniwersalnych doświadczeń związanych z utratą domu, przemocą systemową i migracjami przymusowymi. Dzięki wysokiej jakości ofercie programowej Muzeum będzie przyciągać do Białegostoku odwiedzających z kraju i zagranicy, wzmacniając atrakcyjność miasta jako celu turystyki kulturowej oraz miejsca ważnych wydarzeń naukowych i społecznych. W ten sposób Muzeum Pamięci Sybiru pozostanie nie tylko strażnikiem pamięci historycznej, ale także jednym z najważniejszych ambasadorów Białegostoku, skutecznie

promującym jego dziedzictwo, potencjał i znaczenie w przestrzeni krajowej oraz międzynarodowej.

prof. dr hab. Wojciech Śleszyński